

Dömötör László

Európai örökségünk a kereszténység Kell-e hitoktatás?

Hazánkban a hitoktatás helyzete gyökeresen megváltozott a 2011. évi köznevelési törvény elfogadásával. Lépcsőzetes bevezetéssel 2016. őszétől az általános iskola nyolc évfolyamán kötelező minden diáknak vagy katolikus hit és erkölcs tant vagy erkölcs tant tanulnia minimum heti egy órában. Az elmúlt évek tapasztalata alapján hazánkban így a hittant tanulók száma az említett évfolyamokon körülbelül négyszeres lett.

Tanulmányomban azt vizsgálom, hogy *a társadalmi változások következtében hogyan lehet a hitoktatást a lehető legjobb hatékonysággal végezni*. Munkámban felhasználom másfél évtizedes hitoktatói és lelkipásztori tapasztalataimat. Abban biztos vagyok, hogy a változás versenyhelyzetet teremtett a hittan és az erkölcs tan között. Már eddig is minden hitoktatónak tisztában kellett lennie azzal, hogy **hitünk „ésszerű hódolat”** ugyan, de a hitre nevelés sokkal több, mint amit egy tantárgy tud nyújtani. *Hajnal Róbert* nagy hitoktatási gyakorlattal rendelkező lelkipásztor találóan sorolja fel, hogy **a hit jellemzői** az ésszerűség mellett: **a közösségi jelleg, a megimádkozottság és a missziós karakter.**

Jézus missziós parancsa

„Menjetek tehát és tegyetek tanítványommá minden népet, és kereszteljétek meg őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében. És tanítsátok őket mindannak megtartására, amit parancsoltam nektek.” (Mt 28,19-20) Jézus föltámadása után elküldte az Atyától a Szentlelket, hogy befejezze az üdvösség művét és – miként őt küldte az Atya – arra indítsa a tanítványokat, hogy az ő küldetését folytassák az egész világon. *Jézus volt az első és legnagyobb evangelizáló.* Hirdette Isten Országát, mint új és végső isteni beavatkozást a történelemben, és e hírt úgy határozta meg, hogy ez **az „evangélium”**, azaz a jó hír. Egész földi életét ennek szentelte, megismertette az Országhoz tartozás örömét, annak követelményeit, és a benne foglalt misztériumokat, a belépők testvéri életét és eljövendő beteljesedését.

A II. Vatikáni Zsinat határozata

„Az egyház természetétől fogva missziós egyház...” Küldetése, missziója van az emberekhez, és pedig minden idő emberéhez. Küldetésének végső forrása az Atya szeretete, aki Fiát küldte, hogy megváltsa őket. Jézus Krisztus tovább él itt a földön egyházában, amelyet azért alapított, hogy az üdvösség legfőbb eszköze legyen... Az üdvösség mindenkié, mert Krisztus minden emberért szenvedett és mindenkiért meghalt. Ezt az örömhírt nem

szabad elhallgatni, az egyháznak mindenkor és mindenkinek hirdetnie kell! Az evangélium hirdetése az ember legfőbb javát, üdvösségét szolgálja. Emellett hirdetni kell Krisztust is, mint az *igazi emberség példaképét*, mert ez mindenképpen az emberiség javát szolgálja...

Az evangelizáció lelkipásztori folyamat, amely az Egyház tagjainak és közösségeinek tanúságtételével kezdődik, a megélt **Örömhír** elmondásával folytatódik, majd *meghívás Krisztus követésére, a megtérésre, a krisztusi közösségbe lépésre, az Egyház missziós küldetésére*. Az általános egyházi szóhasználat szerint kétféle területe van az evangelizációnak: 1. a nem hívő emberekhez szóló missziós tevékenység, és a szilárd egyházi szervezettel rendelkező, 2. az egyházi területen folytatott lelkipásztori munka. „A népegyház szétesése következtében keletkezett egy harmadik típusú lelkipásztori feladatkör. Ennek jellemzője, hogy a *lelkipásztorkodás* e vidéken általában úgy viselkedik, mint egy keresztény területen, pedig valójában – részben – missziós munkát kellene folytatnia. Ezek az „új evangelizáció” területei. Gyakran egy helyen is előfordulnak a különböző alaphelyzetek, és nem lehet élesen elhatárolni őket egymástól, mert az együtt élő evangelizációs tevékenységek kölcsönösen gazdagítják egymást.

A megváltozott kor és az egyházi formák

„Az Egyház látható társaság és szellemi közösség – isteni és emberi elemekből áll” – tanítja a II. Vatikáni Zsinat. „Mind a keresztény ember, mind a hittudomány egyik legkínzóbb kérdése az **Egyház kettős természete: egyszerre isteni és emberi, szent és bűnös volta**. Az egyház szentségének záloga, garanciája Krisztus, vagyis az Egyház ereje nem emberi erőforrásokból ered, hanem egyes-egyedül Krisztus ajándékozó kegyelme erejéből.”

A család a nevelés természet adta, elsődleges közege – itt formálódik ki alapvetően az ember személyisége. Minden élőlény élete és fejlődése számára döntő kérdés, hogy milyen az a környezet, amelyben él – írja Pálhegyi Ferenc. Életben maradni, fejlődni csak abban az esetben tudunk, ha környezetünk tartalmazza azokat az anyagokat és fizikai feltételeket, amelyek a folyamatos anyagcserét biztosítják számunkra. Ám nekünk, embereknek lelki szükségleteink is vannak. Ezek hiánya éppúgy károsodást, sőt pusztulást okozhat, mint a fizikai és biológiai szükségleteké. **A család tartalmazza azokat a „lelki tápsókat”, amelyekre a kibontakozó gyermeki személyiségnek szüksége van harmonikus fejlődéséhez. Az egészséges család**, amelyben a házastársak egymással való kapcsolata létrehozza az egymás iránti szeretetet, tiszteletet és a hűség légkörét, biztonságot ad a gyerekeknek. Ugyanitt élheti át a gyermek, hogy ő fontos a szülei számára, mert van idejük számára és foglalkoznak vele. Mintát kap a családban a társak iránti magatartáshoz, az elfogadást és szeretetet közlő kommunikációhoz. Végül látva szülei életét, kezdi feltölteni lelki „kincseskamráját” azokkal az értékekkel, amelyek majd meghatározzák célkitűzéseit, döntéseit, életvezetését.

Mind világosabbá válik, *hogy társadalmaink legalapvetőbb bajai a családok bomlásával kapcsolatosak*. Az általános emberi fejlődés olyan irányokat vett, amelyekben sokszor a családok igazi javaival ellentétes hatások szabadulnak el, lehetetlenné teszik a családtagok elemi együttlétét is. A távoli munkahely által megkívánt napi ingázás, a külföldi munkavállalás a megélhetésért, a hétvégére szervezett többnapos munkahelyi „tréningek” és állandó továbbképzések, az elvált szülők gyermekeinek kiszolgáltatottság mind-mind a családi szeretetkapcsolat ellehetetlenülését eredményezi!

De a nehézségek mellett azt is látni kell, hogy a mélyen hívő családok ereje kitűnik az egész világon a nagyobb tartósságban, házastársi hűségben, belső békében, magasabb gyermekszámokban, az abortusz visszautasításában. A keresztény család a krisztusi szeretetre épül, Isten ereje tartja össze. „*Szeretet az Isten, aki a szeretetben marad, Istenben marad, és Isten őbenne.*” (1Jn 4,16) A házasság szentség, amely által a családban megvalósul az isteni élet, a kegyelem. A házastársak részesednek a Szentháromság személyes életében, erőt kapnak a szeretethez, a hűséghez. A keresztény család küldetéssel rendelkezik a mai világban.

A személyiség keresztény meghatározása és a keresztény hitre nevelés célja

Társadalmunkban a nevelés területén tapasztalt *bajok, nehézségek, a szülői-nevelői tekintély válságának okai erkölcsi természetűek*: a szellemi alkotómunka, a kultúra leértékelődése, az anyagiasság, az önzés, a szexuális szabadosság, az agresszivitás, a brutalitás fokozott bemutatása a médiumokban, a „konzumidiotizmus” szinte ellehetetlenítik a gyermeknevelést! **Egyértelművé vált, hogy erkölcsi megújulásra van szükség!** A liberalizmus által hirdetett „semleges világnézetű” nevelés elfogadhatatlan, mert a nevelés cél-feladat- és eszközrendszere szükségessé teszi a határozott állásfoglalást. Mi a nevelés? Van-e keresztény pedagógia? Az ember az erkölcs forrása. Hogy mi a jó, az erkölcsös, az a társadalmi kultúrától, a többségi döntéstől függ. Az ember a maga ura, a törvényt az ember alkotja. Ennek megfelelően a nevelés célja: az önmegvalósítás elősegítése: minden korlátozást és tiltást kiiktat a gyerekek életéből, a „pozitív én-képet” dicsérettel, elismeréssel erősíti, a büntetésnek minden formáját kerüli.

A Biblia azt tanítja, hogy az „új teremtés” nem a nevelés eredménye (nem is önmegvalósítás!) azt maga Isten végzi el bennünk (kegyelem)! Isteni teremtés csodája a földre vetett mag is: kicsírázik, szárba szökken, levelet hajt, virágzik, termést hoz. Mindez nem a kertész munkája, hanem a Teremtő által behelyezett program szerint megy végbe. Mégis nagyon sok múlik a kertész munkáján már a magvetés előkészítésében, majd a palánta gondos ápolásában. Szem előtt kell tartanunk, hogy a keresztény tanítás szerint a személyiség testi-szellemi-lelki egység. *Emberi méltóságának alapja a teremtettség*, hogy Isten képmásai vagyunk, szabad akaratunkkal rendelkezünk, meghívást kaptunk az örök életre, és Isten lelke lakik bennünk. A személyiség kibontakozásában négy tényező játszi szerepet: 1. a velünk született adottságok, 2. a környezeti hatások 3. a szabad akarat, és a keresztény gondolkodásmód nem hagyja figyelmen kívül az 4. isteni kegyelmet sem.

A keresztény nevelés célja a hit ébresztése és fejlesztése, az egész személyiség gazdagítása, hogy a személy képessé váljon az elkötelezett döntésre, a felnőtt keresztény életre. Példaadó és hitvalló, aktív tagja legyen a keresztény közösségnek, és így tudjon eljutni végső céljához, az üdvösséghez, az Istennel való végső közösséghez.

„Minden kereszténynek joga van a keresztény nevelésre, mert újjá született, új teremtménnyé lett vízből és Szentlélekből, Isten gyermekének hívják és valóban az is.” A zsinat tehát a lelkipásztorok emlékeztetőjébe idézi: súlyos kötelességük mindent megtenni, hogy ebben a keresztény nevelésben valamennyi hívük részesüljön, főleg az ifjúság, az Egyház

reménysége. Már kétezer éve az Egyház legfőbb feladata a hit, a keresztyény tanítás továbbadása. Az ősegyházban a katekézis (hitoktatás) csak a felnőttekre irányult, a gyerekek hitoktatásával a szülők foglalkoztak a gyerekek elé, éltek a krisztusi életet.

Ma is a szülők elsődleges joga és lelkiismereti kötelessége gyermekeik keresztyény nevelése. De többségük csak akkor tud ennek eleget tenni, ha segítséget kap nevelőmunkájához, és élő kapcsolatba kerül az Egyház közösségével. „A szülők adták az életet gyermekeiknek, ezért az ő súlyos kötelességük azok felnevelése...” de ebben rászorulnak az egész társadalom támogatására... az államnak is vannak kötelességei és jogai, minthogy ennek az evilági közjó biztosítása a feladata... őket segítenie kell, ki kell építenie... mégpedig a szülők óhajának figyelembevételével az iskolahálózatot. Végül, az Egyháznak is feladata a nevelés, mert kötelessége hirdetni az üdvösség útját minden embernek és állandó szorgoskodással segíteni kell őket, hogy ennek az életnek a teljességére eljussanak.

Sok szülő, nagyszülő és lekipásztor fájdalom, hogy a gyermekeik, unokáik, hittanosaik nem lettek igazán hívők – írja tanulmányában Dr. Rédly Elemér. „*Sokan felteszik a kérdést, mi ennek a kudarcnak az oka?*” A legtöbb válaszadó lényegében azt az Isten és erkölcs nélküli környezetet okolja, amelyben élünk – hibáztatva a média és az internet által terjedő gyakorlati vallástalanságot.” Ehhez hozzájárul még a háború utáni politikai helyzet. „Ez mind igaz, azonban mégsem elfogadható válasz a hit megfogyatkozására. Az első századok keresztyényei sem éltek jobb környezetben, őket is üldözték, és a keresztyény közösség mégis egyre növekedett. Az Úr Jézus példabeszéde a sziklára és a homokra épített házról arra késztet, hogy ne a vihart okoljuk, ha baj van, hanem nézzünk inkább magunkba: „sziklára építettünk-e, jól építkeztünk-e ?” Rá kell döbbernünk arra, ha nem jól alapozzuk meg a felnövekvő fiatalok hitét, akkor azok a hitre veszélyes nevelési hibák – amelyeket óvatlanul elkövetünk – adnak alkalmat arra, hogy a fiatalok hitét megtámadják és megingassák. Ha nem tudjuk számukra a keresztyény életünk követelményeit vonzóvá tenni, ha nem tudunk hitelményeikhez pozitív érzelmet kapcsolni, ha nem ismernek példaadó életű keresztyényeket, akkor olyan tapasztalatokat fognak gyűjteni, hogy nem lehet keresztyény módon élni. Ha nincsenek megfelelő keresztyény közösségeink, ha nem szeretik meg Egyházunkat, akkor nem tudnak a keresztyény értékek, a keresztyény erkölcs szerint élni, és könnyen elhiszik azokat a vádakot, amelyekkel megrágalmaznak minket, amellyel meghamisítják Egyházunk szerepét a történelemben. Missziós terület lettünk, ezért minden alkalmat, lehetőség meg kell ragadnunk, hogy a ránk bízottakat Jézus örömhírével megismertessük, a hit felé vezessük!

Az egészség = test és lélek egysége: Az Ószövetségi Szentírás szerint a testben élő ember Isten képmása (vö.: Ter 1,26) A test és a lélek két egyenértékű alkotóeleme az embernek. Az újszövetségi Szentírásban a test és a lélek szemben áll egymással, s a testnek az Istennek szentelt emberi élet részévé kell válni úgy, hogy a Lélek uralmának adja át magát: így lesz a test a Szentlélek temploma (vö.: 1Kor 6,19) s majd a feltámadt Krisztus dicsőségében részesül (vö.: Róm 8,11) Esményünk Jézus Krisztus, aki megbecsülte és birtokolta, edzette testét. *Sem a test kultusza, sem a megvetése nem fogadható el a keresztyény tanítás szerint.* A mai teológiai megközelítésben a test a személyiség kommunikációjának eszköze. „*A test és a lélek között olyan mélységes egység van, hogy a lelket, mint a test „formáját” kell tekintenünk...*”

Erkölcsei nevelés: A Teremtés könyvében ez áll: „*És látta Isten, hogy mindaz, amit alkotott, nagyon jó volt...*” (Ter 1,31) Tehát minden valóság, ami megőrzi Istentől való függőségét, az jó. A rossz kiindulópontja a Gonosz, aki nem fogadja el az Isten terve szerinti üdvrendet. Az igaz ember az, aki Istennel jár (Mik 6,8) A bűn olyan, mint a gyermek hálátlansága az atyja iránt. Ezek kulcsfogalmak az erkölcs bibliai, teológiai megalapozásához. „Az erkölcs olyan minőség, mely az emberi cselekedet és a végső cél között fennáll: ha jó a cselekedet, akkor segíti az embert a végső céljához való eljutásban (üdvösség) ha rossz a cselekedet, akkor megakadályozza azt. Ebben segíti az embert a törvény és a lelkiismeret. A törvény: **Isten kinyilatkoztatott parancsai (Isten és emberszeretet) a lelkiismeret: a törvény bensőnké válása, ami a helyes döntésekben nyilvánul meg.**

Az erkölcsi nevelés célja a keresztyén értékek átadása, a gyermeki jellem alakítása. Segítsük a gyermekeket abban, hogy saját magukat és környezetükhöz való viszonyukat tudatosan Jézus tanítása szerint szabadon formálhassák. A jót és a rosszat, a helyes és helytelen cselekedeteket képesek legyenek megkülönböztetni, alkalmazkodni egymáshoz, kiengesztelődni, megbocsátani egymásnak, örülni a mások örömeinek. Ha gyermekek helyes erkölcsi mintát látnak maguk előtt, akkor szinte spontán nőnek bele ebbe az erkölcsi gondolkodásmódba. Így tanulhatják meg a szülőföldünkhöz, nemzeti értékeinkhez való ragaszkodást, a néphagyományok ápolását is. A gyermeket motiválttá kell tennünk, hogy személyes érdekeltségük alakuljon ki a nevelés folyamatban.

Az ember legbelsőbb lényét tekintve közösségi létező

Az ember annyira rá van szorulva másokra, hogy nélkülük sem személyileg nem tud létezni, sem képességeit nem tudja kibontakoztatni. Az „én-te” között összekötő kapocs a szeretet (vö.: 1 Jn 4,20-21) A keresztyén szeretet mértéke önmagunk szeretete – „**Szeresd felebarátodat, mint önmagadat!**” (Mt 22,39) Nem lehetünk személyválogatók sem, hiszen mindenki Isten képmása és Krisztus megváltottja. „Az ember csak akkor talál önmagára, ha rátalál a hitben az Istennel való közösségre, s ebben élve tekint a másik emberre, ill. ebbe akarja bevonni a másik embert.”

A keresztyén hitre nevelés legfontosabb módszere a példamutatás

Az Egyház legfőbb feladata kétezer éve a hit, a keresztyén tanítás továbbadása. Az ősegyházban a katekézis (hit-tanítás) csak a felnőttekre irányult. A gyerekek hitoktatásával a szülők foglalkoztak, a gyerekek elé élték a krisztusi életet. Ma is a szülők elsődleges joga és lelkiismeretbeli kötelessége gyermekeik keresztyén nevelése, de többségük csak akkor tud ennek eleget tenni, ha segítséget kap munkájához, és élő kapcsolatba kerül az Egyház közösségével.

Sajnos az a tapasztalat, hogy a nevelési, oktatási intézményekben dolgozó pedagógus kollégák hitbeli tudása, elkötelezettsége nagyon különböző, így nem lehet elvárni mindenkitől, hogy a rábízott nevelési területen, a szakterületén magabiztosan képviselje, és továbbadja az evangéliumi üzenetet, a keresztyén értékeket.

Istenszeretet nem létezik emberszeretet nélkül

„Az az én parancsom, hogy úgy szeressétek egymást, ahogy én szerettelek titeket!” (Jn 15,12) – mondja Jézus. A mai világban a legnagyobb missziós ereje a keresztyén

szereketközösségnek van, amelyben megjelenik Jézus, a Szentháromság – és ebből az egységből az emberek megismerhetik Istent. Tehát nem kevesebb a küldetésünk, mint hogy ilyen közösségi lelkiséget hozzunk létre. Walter Kasper írja: *„a közösségi lelkiség alapja a főparancs újdonsága, hogy sokkal jobban kell tudatosítanunk, hogy istenszeretet nem létezik radikális emberszeretet nélkül.”* Meg kell tanulnunk elfogadni egymást, tiszteletben tartani az eltérő véleményeket, a másik „másságát”! A hitet nem lehet úgy átadni, mint az információt, csak az eszünkkel... Isteni erők megszerzésére vágyani emberi eszközökkel, Istenről szóló tanúságtételre vágyani emberi módszerekkel a keresztény élet egyik legnagyobb kísértése és félreértése. De ha elkezdünk „Isten tervei szerint gondolkodni” és cselekedni, akkor a Szentlélek által megvilágosodhatnak előttünk Isten titkai, világossá válik, hogy nincs hathatósabb módszer az Atyáról való tanúságtételre, mint a Jézussal egyesülő élet. Jézus élete a legtökéletesebb tanúságtétel volt az Atyáról, az Örömhírről. Minél teljesebb odaadást tanúsítunk az Atya akarata, a Lélek vezetése iránt, annál jobban megismerteti velünk magát az Atya és általunk a világgal. „Aki hisz bennem, annak szívéből élő víz forrásai fakadnak.” (Jn 7,38) Törekednünk kell az evangélium mind jobb megismerésére, és a megismert igazság szerinti életre. A hit hirdetéséhez szeretetteljes légkör, az egész életet átható példamutatás szükséges. „Az élet tanúságára mindig szükség volt, de soha annyira, mint a posztmodern korban...” A mai embert inkább érdeklik a tanúk, mint a tanítók, és ha mégis hallgat a tanítókra, azért teszi, mert ők egyben tanúk is.” – mondja az Evangélii Nuntianti... Ne ez igehirdetés legyen az első, hanem a tanúságtétel. Jézus mondja: „Arról ismerjenek meg titeket, hogy szeretitek egymást.” (Jn 13,35) Isten köztünk való jelenlétét tanúsító közösségek csak az evangéliumot mélyen megélő, egymást szerető keresztényekből jöhetnek létre!

A mai élet problémái: a szellemi, erkölcsi és kulturális környezetszennyezés

Az 1989-es fordulat óta – főleg városokban – egyre több fiatal jár ismét templomba, a közéletben mégis alig tapasztalható a keresztények részvétele, tanúságtétele, és nagyon hiányzik az egyetértés és az együttműködés a társadalmi, közéleti kérdésekben. Sokat beszélünk hitoktatásunk hatékonyságáról, némelyek pedig válságot emlegetnek. Sokszor hamar kimondjuk: minden bajunk oka az a nem hívő, pluralista (eltérő világnézetű) környezet, amelyben élünk, amely körülveszi még a hívő családokat is. *Okoljuk az erkölcsi szabadosságot, az anyagiasságot, és sokan úgy vélik, hogy mi vétlenek és tehetetlenek vagyunk a hírközlő eszközök, az újságok, a rádió és a tévé romboló hatásával szemben.*

A szülőkön és más felelős nevelőkön kívül a lelkipásztorok is sok közömbösséget tapasztalnak és aggódnak, mi lesz a felnövekvő nemzedékből? Egyre több és újabb társadalmi problémával találjuk magunkat szemben: bűnözés, kábítószer-fogyasztás, alkoholizmus, szexuális szabadosság, a prostitúció, a válások és a családok felbomlása, az abortusz elképesztő aránya és a népesség fogyása, az eutanázia... a halál kultúrája. A környezeti és atomkatasztrófa fenyegetésénél talán nagyobb veszély a szellemi, erkölcsi és kulturális környezetszennyezés. A kérdés: mit tehetünk, mit kellene tennünk?

Régi bölcs mondás: *a történelem az élet tanítómestere*. Valóban azt látjuk, hogy az emberiség történetében voltak nagy népek, birodalmak és kultúrák és eltűntek a történelem süllyesztőjében. A dekadencia a biztos pusztuláshoz vezet, ahogy a Római Birodalmat is elsöpörte a népvándorlás. Ugyanakkor van megújulási lehetőség.

A Római Birodalmat elsöprő népvándorlás nem sodorta el a kereszténységet, mert a bevándorló népek megtértek, kereszténnyé lettek és egy olyan európai keresztény kultúrát és civilizációt, tudományos és természettudományos fejlődést hoztak létre, amely minden előző kultúrát felülmúl. Sőt, úgy tűnik, hogy a természettudományok fejlődése még fel is gyorsul.

Ugyanakkor valami végzetes veszély is fenyeget: az ember önmagát pusztíthatja el. Ha az ember elfeledkezik arról, hogy a műveltség, a tudás, a technika, de még az erkölcsi jó ismerete sem teszi az embert jóvá, erkölcsössé, akkor egész élete, kultúrája veszélybe kerül. Erkölcs nélkül ugyanis semmi garancia nincs arra, hogy az ember a tudását valóban a jóra, az emberek javára kamatoztassa. **Az erkölcs nem magánügy.** Ha az elkereszténytelenedő Európa nem tér meg, akkor aligha kerülhető el a tragédia.

Nem keresztény körökben szokás a középkort sötétnek nevezni. De ha a középkort sötétnek nevezzük, akkor minek nevezhetjük a 21. századot?

Az a mai liberális életfelfogás, amely nem fogadja el az Isten által teremtett világ erkölcsi követelményeit és elválasztja a jogrendet az erkőlctől, az nemcsak a kultúrát, hanem magát az emberi méltóságot is veszélyezteti.

Nem ad megoldást az emberi élet problémáira a marxista társadalmi-gazdasági elképzelés. A gyakorlatban megbukott, mert bár elvben az emberi egyenlőség és az igazságosság alapján áll, nem működik, mert nem veszi figyelembe az emberi természetet, az érdekelttség fontosságát. Nem elég tudni, mi a jó!

De nem ad megoldást a piacgazdaság sem, mert igaz, hogy ez működik, de egyre több embert taszít nyomorba és vezet súlyos konfliktusokhoz, háborúkhöz és terrorizmushoz. Ha ma valaki munkanélküli és beteg, akkor összehasonlíthatatlanul rosszabb a sorsa, mintha rabszolga lenne, akiről a gazdája annyira gondoskodik, mint egy jó gazda a háziállatairól.

A megoldást nem is valami ufó fogja hozni, hanem meghozta maga Jézus Krisztus, csak hinni kellene benne és követni. Egyedül az Isten és emberszeretet képes az embert arra ösztönözni, hogy a saját egyéni érdekein túl lásson és legyen képes áldozatot vállalni embertársaiért. *Megoldást csak az hoz nekünk, ha minél többen valóban megtért, felnőtt keresztények leszünk.*

Magyarországon 1949. óta az iskolai hitoktatás szabadon választható tantárgy lett. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy az iskolai hitoktatásban részesülők aránya országosan fokozatosan 10 százalék alá csökkent. Ez azt jelenti, hogy a fiatalok döntő többsége nem részesült valláserkölcsei nevelésben. Bár az iskolai oktatás szükségszerűen ad valamiféle erkölcsi nevelést is, az iskolai oktatás mégsem tartotta ezt a nevelést elsődleges feladatának. A megfelelő erkölcsi nevelés hiányának nem kívánt következményeit mindnyájan naponta megtapasztalhatjuk. Ezért merült fel az iskolai etikaoktatás igénye.

Pedagógia és etika

Az ember nevelhetőségének kérdése emberképünkől függ. A hívő ember szemében az ember Isten képe és hasonlatosságára teremtett személy, aki test és lélek. Isten az embert jónak teremtette, és gyermekévé fogadta. Az emberi méltóság alapja, hogy Isten értelmet és szabad akaratot adott nekünk, és meghívott az örök életre.

A nem hívő emberek számára is egyértelmű, hogy *az embernek értelme és szabad akarata van*, de nem világos, hogy ennek valóban szellemi lélek az alapja, hogy valójában miben és mennyire különbözik a legfejlettebb állatoktól, és nem egyértelmű az ember életének értelme és végső célja.

A nevelhetőség kérdése az ember értelmi képességén és szabad akaratán múlik. Mi egyértelműnek tartjuk, hogy *az ember értelmével képes a jót és a rosszat felismerni* és megkülönböztetni, és valóban képes a szabad döntésre és ennek megfelelő cselekvésre, még akkor is, ha ebben a döntésben örökletes tulajdonságok és a különböző környezeti hatások befolyásolják is. *Az ember akaratával képes úrrá lenni ösztönei és indulatai felett*, képes ellenállni külső kényszerítő hatásoknak, ugyanakkor megteveszthető és befolyásolható. A nevelés lehetőségének alapja, hogy az ember – már a kisgyermek is – bizalmat érez az iránt, aki őt szereti, akinek tekintélyét elfogadja, és ha látja szülője, nevelője jóakarátát, akkor hajlandó vele együttműködni és képes is arra, hogy egyre tudatosabban törekedjen a nevelője által megfogalmazott követelményeknek megfelelni.

Az alapvető társadalmi rend fenntartása, az emberek békés egymás mellett élésének biztosítása megköveteli, hogy az alapvető etikai nevelést minden ember megkapja. Ezt nem lehet csak a családokra bízni, nem lehet az emberek egyéni belátására bízni. Ha már törvénnyel el lehet rendelni a tankötelezettséget, akkor még inkább meg lehet követelni az etikai nevelési kötelezettséget. A társadalmi rend fenntartásához nem elégséges a rendőrség és a bíróság működése, mert erkölcsi alap nélkül a rendőrök és az igazságszolgáltatás képviselői is megvesztegethetők.

Az erkölcsi megújulásról ezért nemcsak beszélni kellene, hanem tenni is kellene valamit érte, bevezetve a kötelező etikaoktatást.

Az emberi jogokra való hivatkozás, a lelkiismereti szabadságra való hivatkozás nem elégséges alap az etikai nevelés fakultatívvá tételéhez. A jogrend fenntartása és érvényesítése ugyanis szükségszerűen magában foglalja a kötelesek megfogalmazását és betartását is. Az természetesen már eldönthető kérdés, hogy szabadon lehessen-e választani vallás-erkölcsi nevelés és etikai nevelés között, de valamiféle alapvető etikai nevelésre mindenképp szükség van. De még tovább mehetünk, mert ha szükség van az erkölcsi megújulásra, akkor korlátozni kellene az etikátlan, erkölcstelen nézetek terjesztését, propagálását. **Ha kötelezően elő lehet írni azt a figyelmeztetést, hogy a „dohányzás káros az Ön és a környezete egészségére”, akkor azt a figyelmeztetést is elő kellene írni, hogy az erőszakot, az erkölcstelenséget, a házasságtól független szexualitást propagáló filmek veszélyeztetik az emberek és az egész társadalom gazdaságát, erkölcsét és békés életét.**

Nevelés és etika: Az etika, az erkölcsi ismeretek tanítása még nem etikus nevelés: a jó ismerete még nem tesz jóvá, azt meg is kell valósítani. „Finis dat esse rei.” (A cél határozza meg a dolgok létét.)

A mai világban nagyra értékeljük az emberi szabadságjogokat, köztük a gondolati, a lelkiismereti és a szólásszabadságot. Ezekhez a fogalomhoz kapcsolódik a *semlegesség* kérdése. Sokan beszélnek világnézeti, erkölcsi semlegességről, értéksemlegességről, semleges iskoláról, illetve semleges nevelésről. Kérdés azonban az, hogy mit is jelent a semlegesség, és hogy milyen értelemben lehet vagy nem lehet semleges nevelésről beszélni.

Az igazsággal és az értékkel szemben azonban nem lehet semlegességről beszélni, mert egy igazság, egy kijelentés vagy igaz vagy nem, egy érték vagy érték vagy nem, de sem igazsággal sem értékkel szemben nem lehetek semleges. Semleges lehetek az erről vitatkozó felekkel szemben, de magával az igazsággal, az értékkel szemben nem lehetek semleges. A világkép a világról, annak dolgairól és jelenségeiről alkotott ismereteink összessége. A világnézet a világról, annak dolgairól és jelenségeiről való véleményünk, állásfoglalásunk, értékítéletünk. Nincs semleges világnézet, mert állást nem foglalni is állásfoglalást jelent, az anyagiasság, a nihilizmus, az elvtelenség is egyfajta világnézet, értékítélet illetve értéktagadás. *A semleges világnézet lehetőségének tagadása nem jelenti a gondolati és a lelkiismereti szabadság tagadását, nem jelenthet világnézeti türelmetlenséget.*

Az etikai nevelés célja: A nevelés általános célja a gyermek érett, felnőtt emberré nevelése. Érett, felnőtt ember az, akinek van kialakult világnézete, akinek vannak erkölcsi elvei és ennek megfelelően alakítja az életét, és aki felelősséggel tudja vállalni a társadalomban rá háruló feladatokat. Ez a cél meghatározza a nevelés egész folyamatát. Az erkölcsi nevelés célja tehát, hogy az embert érett, szuverén személyiséggé, erkölcsi értelemben is felnőtté nevelje. A nevelés nem választható el az erkölcstől és a világnézettől, még akkor sem, ha vannak olyan alapvető erkölcsi elvek és követelmények, amelyeket minden világnézet egyformán elfogad. Minden nevelési tevékenység eleme a nevelés céljára irányuló követelmények állítása és a meggyőzés, a követelmények tényleges megvalósítása. Ezek a tevékenységek természetüknél fogva erkölcsi jellegűek, következésképpen világnézettől függőek.

A lelkiismereti szabadság alapja az emberi szabad akarat. Az ember értelmével képes felismerni mi az igaz is mi nem, képes felismerni, hogy mi a jó, mi nem. *Ám amíg az igazság felismerése érdekmentes*, akarattól független állásfoglalás, ezért világnézettől független, *addig a jó megismerése (a magam igazának felismerése) egyértelműen érdekbefolyásolt* állásfoglalás és ezért világnézettől függő. Világnézeti kérdés az is, hogy mi az az alap, amely szerint egy-egy cselekedetet erkölcsileg jónak vagy rossznak ítélünk meg, másrészt világnézeti kérdés, hogy mivel tudjuk önmagunkat vagy az embereket a jó megtételére készíteni és a rossztól visszatartani.

Az etikai nevelés sajátos eszközei az elmélkedés és az önvizsgálat, a megbánás és az újrakezdés, a megbocsátás és a türelem...

A kettős nevelés problémája: Magának a nevelőnek is van világnézete, amit – még ha akarja, sem tud eltitkolni tanítványai előtt. Azt megteheti, és meg is kell tennie, hogy tiszteletben tartja a más világnézetűek véleményét, de még így sem lehet semleges nevelésről beszélni.

Az ateista-kommunista hatalom idején a kettős nevelés „rémével” fenyegették a szülőket. Ennek elkerülésére azt tanácsolták nekik, hogy mondjanak le gyermekeik keresztény neveléséről, így elkerülhetik a kettős nevelés hátrányait. Ma azonban már más világban élünk, ám a kettősség kérdése továbbra is gondot okozhat, érdemes ezt közelebbről is átgondolni.

Vannak, akik a lelkiismereti szabadság nevében tiltakoznak az etika tanítás ellen, mintha a mindennapi életben való boldoguláshoz nem lenne szükség erkölcsre, vallásra. Ma is vannak materialista, ateista gondolkodású, szabadelvű emberek, akik más világnézetet vállalnak. Gyermekeink ma sem élhetnek a világtól elszigetelve, s szembe kell nézni a kettős-nevelés hatásaival. Kettősségről azonban többféle értelemben is beszélhetünk.

Egyesek kettősségről beszélnek a hit, a vallás-erkölcs és a tudomány kapcsolatában. Valóban más területek, de a természettudomány és más tudományok nincsenek ellentétben a hittel, a kinyilatkoztatásra támaszkodó világnézettel. Ellentét van azonban a hit és az ateista filozófián vagy gyakorlaton alapuló világnézetek közt. Álnok módon ezt az ateista világnézetet természettudományos világnézetnek nevezték, mintha a természettudományok ezt alapoznák meg. Ez a téves szemlélet sokakat megtévesztett és ma is megtéveszt. A természettudomány önmagában nem ad világnézetet, az világképünknek csak része, amit a hívő ember is harmonikusan be tud illeszteni hívő világnézetébe.

A napjaink társadalmát veszélyeztető erkölcsi problémák

Nincs tekintély és norma tisztelet. Egyre gyakoribb a jogszabályok kijátszása, a „kiskapuk” kihasználása. Egyre rombolóbb hatású az erkölcsi rend és a jog szétválása.

A szabadság helytelen értelmezése felelőtlenséghez vezet és szabadossággá válik. A mai emberek nem értékelik az elkötelezettséget, elvész az adott szó becsülete, kiveszöben van az alapvető emberi tisztesség.

A szexuális szabadosság, a szexualitás áruba bocsátása, a természetellenes szexualitás pártolása tönkretesz a családok életét. Súlyos erkölcsi válságra utaló tünetek, amikor elfogadottá válik az „együttélés” és a homoszexuális párkapcsolat.

Sokan nem veszik figyelembe az abortuszok népesedéspolitikai következményeinél súlyosabb lélektani következményeit: a gyermekek tudatalatti létbizonytalanságát, az abortuszban vétkesek tudatalatti gyilkos-tudatát. Mindezek a tények az egyre növekvő erkölcsi válság jelei, amely önmagától soha nem fog megoldódni, és csak nagyon tudatos és következetes neveléssel orvosolhatóak.

A mai ember erkölcsi válságának legfájóbb tüneteit a családok, illetve a gyermekek életében lehet meg tapasztalni. Ma már sok gyermek számára nem igaz a régi közmondás: „Mindenütt jó, de a legjobb otthon!” Sok gyermek nem ismeri a családi otthon melegét, azt az

érzelmi háttérrel, amelyre minden gyermeknek szüksége lenne. Ebben a helyzetben hamarabb fordulnak a felnövő fiatalok a szexualitás felé, mert tévesen azt hiszik, hogy ez hiányzik az életükből.

Az erkölcsi válság egyetlen megoldása

A világ erkölcsi válságának csak egy megoldása van. Egyetlenegy. Ez viszont két részből áll. Ha nem tesszük egyértelműen magunkévá a következő két alapelvet, akkor a rosszindulatú rák daganatot továbbra is aszpirinnal fogjuk kezelni, és társadalmunk ugyanúgy el fog pusztulni, mint annak idején Róma – édes mindegy, hogy nagy robajjal vagy halk nyüszítéssel. Első alapelv: **A társadalmi rend alapja az erkölcs.** Második alapelv: **Az erkölcs alapja a vallás.**

A történelem folyamán még egyetlen társadalom sem maradt fenn erkölcs nélkül. Mindenki tudja, hogy Amerikában és Európában az erkölcsi élet riasztóan gyors ütemben hanyatlik. De nem mindenki tudja, hogy az erkölcs elvek –a szubjektív személyes értékektől független objektív erkölcsi törvények – hanyatlása még gyökeresebb és rombolóbb. Az a nemzet, amely nem él ugyan erkölcsösen, de még birtokában van az erkölcsi elveknek, képes visszatérni hozzájuk. Ha eltévedünk, de megvan a térképünk, visszatalálhatunk a jó útra. Ha viszont nem hiszünk az erkölcsi eszmékben, az egyenértékű a térképünk elégetésével. Ilyenkor vajon mennyi az esélyünk a helyes út megtalálására? A sok ezerből, íme két apró, de tipikus adalék annak bizonyítására, hogy a térképünknek mekkora része lett már a lángok martaléka.

Nincs egyetlen olyan nem-egyházi jogi egyetem Amerikában, amely tanítaná, sőt akár csak megtűrné a természetjog elméletét. Emlékezzünk, hogy megrémültek Clarence Thomas szenátusi inkvizítorai, amikor 1991-ben tárgyalták a kinevezését a Legfelsőbb Bíróságra, és olvasták a bíró írásait a természeti törvények védelmében. Micsoda szörnyűség! A Legfelsőbb Bíróság leendő tagja, aki hisz a valódi Igazságban! A pedagógusképző intézményekben néhány évvel ezelőtt országosan lefolytatott közvélemény-kutatások eredményei szerint a jövő oktatóknak mindössze tizenegy százaléka mondta, hogy nyugodt lelkiismerettel fogja bemutatni a diákoknak az objektív, abszolút erkölcsöt. Gyermekeink leendő tanárainak nyolcvankilenc százaléka még csak meg sem fogja tűrni a természeti törvények lehetőségének a megemlítését az iskolákban!

Az objektív erkölcs, vagyis a természeti törvény nem a különféle erkölcsi tanok egyike, hanem maga az erkölcs. A „szubjektív erkölcs” önellentmondás: egyáltalán nem erkölcs, csak játék a szavakkal. Ha én (vagy mi) meg is tudjuk azokat változtatni. Ha saját magamat kötözöm össze, akkor nem is vagyok valójában összekötözve. És az az erkölcs, ami nem kötelez, nem is erkölcs, csak „néhány jó gondolat”. Nincs benne törvény, semmi sincs benne, aminek ereje volna, így az értékek csak puha, selymes dolgok, mint egy plüssmaci.

C.S. Lewis azt a megállapítást tette az erkölcsi szubjektivizmusról, hogy „az egyenesen az emberi nem kihálásához és a lelkek elkárkozásához vezet” – pedig az angolok ritkán bocsátkoznak túlzásokba. C. S. Lewis az erkölcsi szubjektivizmust az „emberiség

eltüntetésének” nevezi. Végzetes szavak! Mint amikor valaki fittyet hány a rák diagnózisára, vagy így szól a halálos hírt közlő orvoshoz: „Köszönöm, hogy megosztotta velem gondolatait, de miért gondolja, hogy ez rám is vonatkozik?”

A másik alapelv az, hogy **az emberek túlnyomó többsége számára mindenütt, mindenkor és minden kultúrában az erkölcs a valláson nyugszik.** Elméletileg lehetséges az okozat, vagyis az erkölcsi törvények ismerete az ok, azaz Isten felismerése nélkül. De a történelem kevés példát tud felmutatni a vallásmentes erkölcsre, talán egyet sem. Mostani próbálkozásunk a tisztán racionális, világi erkölccsel csak a felvilágosodás korának visszamaradt vadhajtása. Az emberek nagy többsége egyetért Dosztojevszkijel: „Ha nincs Isten, akkor mindent szabad.” Senki sem adott még kielégítő feleletet erre az egyszerű kérdésre: „Miért ne?” Ha nincs emberen túli jogalkotó és emberen felüli törvény, akkor miért ne követhetnék el olyan gonosz tettet, amit szenvedélyesen, őszintén és „hitelesen akarok”? Csak azért nem, mert megbüntetnek, mert a „bűnözés nem kifizetődő?” De a bűnözés sokszor bizony kifizetődő: a bűncselekmények több mint felét sosem derítik ki. És ha az egyedüli visszatartó erő a rendőrség és nem a lelkiismeret, akkor mit mondhatunk a rendőrök lelkiismeretéről? Ki fog vigyázni a rendőrökre? És vajon hány rendőrré van szükségünk az erkölcstelene társadalmában? A szubjektív erkölcsűek államának szükségképpen rendőrállammá kel válnia. A bűnözéstől csak két erő tart igazán vissza: a rendőri és a lelkiismereti. A lelkiismeret hatalmának egyetlen szavatolója az Isten. Világias, szociológiai, ésszerű válaszok a Miért ne? kérdésre – amilyen az elvárt magatartás, a közösség szolgálata vagy általánosan elfogadott – nem fognak elrettenni az annyira vágyott rossztól. Mert miért kellene nekem az elvárt magatartást követnem, a közösséget szolgálnom, és miért vonatkozna rám az általánosan elfogadott norma?

Ha minden értéket megkérdőjelezhetünk, akkor ezek az erőtlen, bocsánatkérő értékek semmivel sem fognak jobban visszatartani minket, mint a többiek.

Egyre jobban érezzük a szükségét, hogy feltegyük a végzetes kérdést: Miért ne? Ezt az erkölcstani kérdést párhuzamba állíthatjuk Nietzschének az igazságra vonatkozó másik végzetes kérdésével: *Miért az igazság? Miért nem inkább a hazugság?* Tegyük fel, nem tetszik nekem az igazság! Akkor miért ne hirdessek hazugságokat, sőt higgyek is bennük? A dekonstruktivisták már amúgy is olyasmit pedzegetnek, hogy az „igazság” nem egyéb, mint képmutató maszk a hatalom arcán.

Erre a kérdésre csak akkor van válasz, ha az igazság abszolút. Isten halála egyben az objektív igazság halála is – állította prófétai éleslátással Nietzsche. Hiszen az igazság „Isten, arc nélkül”. „Hogyan létezhet örök igazság, ha nem létezik örök lélek, aki kigondolja?” – teszi fel a kérdést Sartre, Nietzschének ez a sápatag, tanáros másodpéldánya.

Mi történik, ha a társadalom teljesen világiasság válik? Mi történik, ha Isten meghal? Akkor az Ő képmása is meghal. Isten eltörlése maga után vonja az ember eltörlését, és vele pusztul a lelkiismeret is, ez a sajátosan emberi képesség, amely Isten prófétája a lelkünkben. A lelkiismeret hitelessége – mint a prófétáké is – Isten tekintélyén alapszik. Miért kellene a Király hírnökét valamifajta becsben tartanunk, ha már magát a Királyt is megöltük?

Amikor egy személy elhagyja a szobát, képe a tükörben ugyancsak eltűnik a szobából. Abban a töredék másodpercben élünk éppen, amikor Isten eltűnése után az Ő képe is eltűnőben van a mi emberi tükrünkben. Ez a képmás saját lelkünk, lelkiismeretünk élete.

Pontosan ez az, amiről a jelenlegi „kultúrharc” szól. Nem pusztán bizonyos emberi jogok megszerzéséről, hanem lelkünk megmentéséről van szó. Sőt nagyon valószínű, hogy az emberi nem biológiai fennmaradásáról és civilizációnk megőrzéséről a következő millenniumra, mert a belső, lelki halál külső, látható halálhoz vezet, mint ahogy a gennyedés megöli a testet.

A két lehetséges végkifejlet az örök élet vagy az örök halál, mert bűnbánat nélkül nincs üdvösség és igazi erkölcsi törvények nélkül nem lehet bűnbánat, és az erkölcsi törvényeket ért támadás a kultúrharc első döntő csapása.